

ואצלה את־שִׁשְׁטִילָם בַּעַת הַקּוֹא לֵאמֹר שָׁמַע בֵּין־אֲסִיכָם וּשְׁפָטָם צֶדֶק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־
אֲחִיו וּבֵין גֵּר:

תוספת ברכה

בתלמוד כתובות (ק"ו א') אמרו, דלשון זה מורה מצות עשה על הדיינים
לשפוט (עיי"ש ברש"י בריש העמוד, שכתב, ושפטתם צדק — זו מצות
עשה). ובשורת חתם סופר חקר, למה לא יברכו הדיינים קודם שיושבים
לדון אשר קדשנו במצותיו וצנו לשפוט, כמו שמברכין על כל מצות
עשה. וכתב הטעם בזה, שמא לא יקבלו הבעלי דינין את הדין ותהי
הברכה לבטלה עכ"ד.

אבל טעם זה קשה לקבל, כי מה להם להדיינים עם בעלי הדין בהנהגתם
אחר כך, הם, הדיינים, צריכים לעשות את שלהם — לשפוט, ומה שיהי
אחרי כן אין להם לחקור, והרי זה כמו מצות הוכח תוכיח, שאעפ"י
שכשידוע שלא ישמע זה שמוכיחין אותו אין צריך להוכיחו (יבמות ס"ה)
כי אמנם לא רק אלה השתים מצות שחשבנו שראויות לברך עליה
(דיינים וצדקה) ואין מברכין, אך יש כאלה הרבה מאוד, שמצותן מצות
עשה מפורש בתורה ואין מברכין, כמו השבת אבידה, עזוב תעזוב, הקם
תקים, כבוד אב ואם, שכר פועל ביומו (ביומו תתן שכרו, פ' תצא),
תקון איפת צדק ומשקל צדק, והוכח תוכיח, קימה והידור מפני זקן
וחכם, ועוד.

אך באור הדבר כך הוא, כי הן נוסח הברכה שאנו מברכין על כל
מצוה הוא "אשר קדשנו במצותיו", ובאור הלשון אשר קדשנו היא כמו אשר
הבדילנו במצוותיו, כענין הקדש, שהוא מובדל ומופרש מכל האדם מהחץ,
וכן ענינו של לשון קדושי אשה, הרי את מקודשת לי, שבאורו, הרי את
מובדלת ומופרשת לי מכל הגברים שבעולם, וכמו שאמרו בריש מס'
קדושין (ב' ב'), מהו לשון קדושין, דאסר לה אכולא עלמא כהקדש.
והנה נוסח זה בברכות עפ"י באור זה שייך רק במצות המיוחדות
לעם ישראל בלבד, כמו מילה, תפילין, ציצית, מצה, שופר, סוכה, לולב,
וכדומה שייך הענין אשר קדשנו — אשר הבדילנו — בהם מכל העמים,
שבהם אין נוהגים דברים אלה, והקדש הוא שם משותף עם הבדלה,
וכנוסח התפלה ביר"ט שבמוצאי שבת, הבדלת וקדשת את עמך ישראל,
וכן הוא משותף עם פרישות, כמו שכתב רש"י בריש פרשה קדושים,
קדושים תהיו — פרושים תהיו.

אבל דברים וענינים שהדעת והאנושות הכללית מחייבים למלאותם,
לא שייך לומר אשר קדשנו — הבדלתנו ופרשתנו מכל העמים, כיון
דאין אנו מובדלים בהם משאר האומות, כי לכל האומות המחוקקות יש
מצות צדקה, השבת אבידה, עזוב תעזוב, הקם תקים, כבוד אב ואם, שכר
פועל בזמנו, תקון איפת צדק, הוכח תוכיח, קימה והידור, ולוא גם לא
נצטוונו עליהן היינו ממלאים אותן מצד הדעת וחובה האנושית ככל
העמים, לא יונח ולא יקביל על כל אלה נוסח ברכה זו.
והנה גם מצות דין ומשפט וקביעות דיינים יש בכל האומות המתוקנות,
כי הם מצות שהדעת מחייבתם והם חובות אנושיות.

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ור"ע מצחק. אמרו לו: מפני מה אתה מצחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו, מקום שכתוב בו: והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק, דכתיב: ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה? אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני! אלא, תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב: לכן בגללכם ציון שדה תחרש [וגו'], בזכריה כתיב: עוד ישובו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם, עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה - הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה - בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. בלשון הזה אמרו לו: עקיבא, ניחמתנו! עקיבא, ניחמתנו. הדרן עלך אלו הן הלוקין וסליקא לה מסכת מכות.

למאן דאמר (הנהגה של רבי)

לא נותר לנו אלא רק להתאבל באמת ומה שמובטח לנו זה שכל המתאבל על ירושלים, זוכה ורואה בשמחתה.

"זוכה ורואה בשמחתה" כתוב בלשון הווה. מתי? היה מן הראוי שיהיה כתוב 'זוכה ויראה'. מתי הוא זוכה ורואה.

כתוב כאן וזה מבואר על ידי רבותינו שכל מי שמתאבל באמת על ירושלים, באמת מצטער, יודע שבצומק הדברים, בתוך צומק האבלות מונח כאן השחוק של רבי עקיבא.

לא היה עוד אדם בישראל שעבר את כל החורבנות כולם כמו רבי עקיבא. רבי עקיבא הקים בית מדרש לתפארת שהציל את כל העולם כולו מתוהו.

רבי עקיבא היה צריך להשתתף בעשרים וארבע אלף לוויית, והוא עבר את זה.

רבי עקיבא נכנס לפרדס ביחד עם עוד שלושה חכמים, והתקווה היתה גדולה ועצומה מאד שהם יצליחו לרומם את העולם, ולהביא אותו לקראת גאולה.

אחד מת, אחד יצא מדעתו, ואחד - רחמנא ליצלן - מהגבוהים בחכמי ישראל נהיה כופר בעיקר.

זה חורבן שאין כמוהו. היחידי שנכנס בשלום ויצא בשלום - היה רבי עקיבא. אחד.

אח"כ הוא לחם לצידו של בן כוזיבא בביתר. הוא היה נושא כליו ורבי עקיבא ראה וידע שאפשר וצריך לקרוא על האדם הזה את הפסוק: "דרך כוכב מיעקב" - וגם זה נחרב.

חוץ ממה שבחיים הפרטיים מתו שני בניו וקבל תנחומים, כמו שכתוב במס' אבילות, השיא של כל השיאים שאותו רבי עקיבא ביה"כ סרקו את בשרו במסרקות של ברזל, וגם את החורבן הזה הוא ראה.

את כל החורבנות רבי עקיבא עבר עם "והיו הם בוכים ורבי עקיבא משחק".

זה מובן מאליו שרבי עקיבא התאבל יותר מכולם. אותו רבי עקיבא שהתאבל יותר מכולם והבין יותר מכולם את האבילות - הוא זה שזכה וראה.

לא 'זוכה ויראה', אלא 'זכה וראה' מתוך האבילות בעצמה, איך מכאן צומחת הישועה.

כדי לראות את זה צריך להיות רבי עקיבא.

אנחנו צריכים להתאבל באמת. כל מי שמתאבל באמת, זוכה ורואה בשמחתה.

החידוש שבחזרה

חז"ל מכנים את חומש דברים בשם: "משנה תורה", מאחר והתורה חוזרת בו על מצוות רבות ועל הדברים שאירעו לעם ישראל במהלך מסעותיהם במדבר. הרמב"ן, בהקדמתו לספר דברים, מבאר את הצורך שהיה לתורה לחזור שנית על מצוות שכבר התבארו בחומשים הקודמים:

"הספר הזה ענינו ידוע, שהוא משנה תורה: יבאר בו משה רבינו לדור הנכנס בארץ רוב מצוות התורה הצריכות לישראל. ולא יזכיר בו דבר בתורת כהנים, ולא במעשה הקרבנות, ולא בטהרת כהנים ובמעשיהם, שכבר ביאר אותם להם - והכהנים זריזים הם, לא יצטרכו לאזהרה אחר אזהרה. אבל בישראל יחזיר המצוות הנוהגות בהם - פעם להוסיף בהם ביאור, ופעם שלא יחזיר אותם רק להזהיר את ישראל ברוב אזהרות - כמו שיבאו בספר הזה בעניני עבודת גלולים אזהרות".

הרמב"ן מחלק בין מצוות שנשנו על מנת להוסיף בהם ביאור ולחדש דבר מה בנוגע לאותם מצוות, לבין מצוות ידועות, שהסיבה לחזרתן היא על מנת לחזור ולהזהיר את העם עליהם, כאשר בקבוצה האחרונה נמנות שלל האזהרות הנוגעות לחומרת איסור עבודה זרה.

שני ההסברים הללו עונים על השאלה מדוע בחרה התורה לחזור על אותם מצוות למרות שהם כבר הוזכרו בספרים הקודמים, אמנם שאלה אחת נותרה ללא מענה: מדוע היה צורך לייחד לשם כך חומש שלם? מדוע לא יכלה התורה לחזור על המצוות הללו בחומשים הקודמים?

נראה שיש כאן מסר חשוב הנוגע לחובת מצוות השינון והחזרה על דברי התורה; אפשר היה לחשוב שעיקר מצוות תלמוד תורה חלה רק על הלימוד הראשוני, בעוד החזרה על הדברים שכבר נלמדו אינה אלא "היכי-תימצ" - אמצעי בלבד - שנועד למנוע את שיכחתה של התורה.

העובדה שהתורה יחדה חומש שלם שהנושא המרכזי שבו הוא החזרה והשינון - עד כדי כך שמכאן נגזר שמו - מלמדת אותנו שלחזרה על הלימוד ישנו מעמד בפני עצמו. דווקא כאשר הדברים הנלמדים ידועים ניתן להעמיק בהם ולהוסיף רבדים חדשים של הבנה שלא היה ניתן להגיע אליהם בפעם הראשונה.

חז"ל מדגישים נקודה זאת במאמרם הידוע: "אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד". (חגיגה ט' ע"ב)

ההבדל בין השונה מאה פעמים למאה ואחד אינו נמדד בכך שאותו אחד ששנה מאה ואחד זוכר טוב יותר; יתכן והלומד הראשון ניחן בזיכרון טוב יותר. ישנם כאלה שזוכרים היטב גם אחרי לימוד מועט, ואילו אחרים נוטים לשכוח גם לאחר חזרות מרובות. ההבדל בין אותו אחד ששנה מאה פעמים לבין חברו ששנה מאה ואחת הוא באיכות הלימוד; אדם שמסוגל לחזור וללמוד שוב דבר שכבר היה ידוע לו על בוריו יהיה מסוגל בסופו של דבר לחשוף עומקים חדשים, בלתי ידועים.